

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเด็กวัยเรียนระดับประถมศึกษาจำนวนหนึ่ง มีปัญหาเนื่องด้วยความบกพร่องด้านสุขภาพ จำเป็นต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลเป็นระยะเวลาอย่างต่อเนื่อง และจำนวนของเด็กกลุ่มนี้มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ในทุกปี โรคเรื้อรังที่พบได้บ่อยในเด็กวัยเรียน ได้แก่ โรคไต โรคกระดูกสันหลังค่อม โรคหัวใจประเภทต่างๆ โรคภูมิแพ้ เป็นต้น โรคเรื้อรังเหล่านี้เป็นโรคที่รักษายาก และ /หรือต้องใช้ระยะเวลาในการรักษา ทำให้เด็กจะต้องไปพักรักษาตัวในโรงพยาบาลเป็นช่วงๆ ช่วงละนานๆ ในระหว่างการเรียนหนังสือตามปกติในโรงเรียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กรวมทั้งการเรียนรู้ที่เด็กพึงได้รับและพัฒนาความสามารถของตนให้เป็นไปตามวัย เป็นเหตุให้เด็กวัยเรียนเหล่านี้มีภาวะเสี่ยงสูง (high risk) ต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ขาดประสิทธิภาพทางด้านความคิดและการปฏิบัติ (ยูนี พงศจตุรวิทย์, 2534)

เด็กวัยเรียนเมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เด็กมักกลัวว่าร่างกายของตนเองจะไม่สมบูรณ์เหมือนคนอื่น เกิดความรู้สึกมีปมด้อยและมีความวิตกกังวลกับตนเองในด้านการเรียนเด็กมักจะเรียนไม่ทันเพื่อน ขาดความต่อเนื่องในเนื้อหาที่ครูสอน มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนลดน้อยลง เป็นปัญหานักใจแก่ครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล อีกทั้งเด็กบางคนมักเกิดความท้อแท้ในการเรียน เป็อนนำตนเองไม่ประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรม ผลการเรียนต่ำ ทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่ถดถอย ก้าวร้าว เจ็บขริม ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง (ไครงการสอนเด็กป่วยโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์, 2539)

ผลกระทบของการเจ็บป่วยเรื้อรัง (Chronic Illness) และการอยู่โรงพยาบาลเป็นระยะเวลานาน (Long Term Hospitalization) ของเด็กวัยเรียนสามารถสรุปได้ดังนี้ (ฉลองรัฐ อินทรีย์, 2528 ; วันเพ็ญ บุญประกอบ, 2529 และ หงษ์เมย์ แปลโดย อภิชัย - ประไพ ชัยครุณ, 2533)

1. เด็กถูกจำกัดการดำเนินชีวิตอย่างปกติ เช่น การวิ่ง การเดิน การออกกำลังกาย การเล่น การรับประทานอาหาร ตลอดจนการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเด็กมีความพิการที่ขัดขวางการเคลื่อนไหว หรือเป็นเพราะอาการของโรคที่ทำให้แพทย์จำเป็นต้องจำกัดการออกกำลังกาย โดยปกติเมื่อเกิดความไม่ปกติสุข เด็กมักจะระบายความคับข้องใจ (Frustration) ของตนออกมาทางการเล่นและพฤติกรรมต่างๆ แต่เมื่อถูกจำกัดเช่นนี้ เด็กย่อมไม่มีทางระบายอารมณ์ของตน ทำให้มักแสดงปฏิกิริยาออกมาในรูปของการต่อสู้ ขัดขืน หรือก้าวร้าว บางครั้งก็แสดงอาการหงุดหงิด ซึมเศร้า ยอมแพ้หรือว่าง่ายเกินไป ขาดความกระตือรือร้น นอกจากนี้การถูกจำกัดการเคลื่อนไหว ทำให้เด็กขาดโอกาสในการพัฒนาการใช้กล้ามเนื้อมือและเท้า ทำให้เคลื่อนไหวเชื่องช้า ไม่คล่องแคล่ว ตลอดจนทรงตัวได้ไม่ดีเท่าที่ควร เมื่อโตขึ้นอาจส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพ เด็กอาจจะขาดความไว้วางใจ กระฉับกระเฉง ทำให้เกิดความรู้สึกขลาด หรือมีปมด้อย ไม่กล้าแสดงออก นอกจากนั้นเด็กยังขาดโอกาสในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อที่จะค้นคว้าและริเริ่มสิ่งต่างๆ ให้แก่ตนเอง

2. เด็กเกิดความวิตกกังวล การเผชิญต่อความทุกข์จากการเป็นโรค และกระบวนการรักษาต่างๆ ในการตรวจรักษาและติดตามผล โดยเฉพาะการรักษาที่ก่อให้เกิดการเจ็บปวดมักทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวลเรื้อรังซึ่งมักไม่แสดงออกอย่างเปิดเผย นอกจากความกลัวและความวิตกกังวลที่เด็กได้รับแล้ว การถ่ายทอดความรู้สึกจากผู้ปกครองที่รู้สึกกังวล เป็นทุกข์ สงสารลูกที่ป่วย ยังทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองซีโรค อ่อนแอ ผู้คนอื่นไม่ได้ อาจมีความรู้สึกพ่ายแพ้และหมดหวัง เป็นคนที่อารมณ์อ่อนไหว เอาแต่ใจตนเอง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เด็กบางคนเกิดอาการทางประสาท คิดว่าตนเองป่วยอยู่ตลอดเวลาและเด็กบางคนจะปนเกี่ยวกับอาการป่วยที่ตนเองเป็นอยู่เสมอ เช่น ปวดหัว ปวดท้อง เป็นต้น

3. **เด็กขาดโอกาสด้านการศึกษและการเรียนรู้** เด็กวัยเรียนที่เจ็บป่วยเรื้อรังจำนวนมากไม่น้อยที่ไม่มีโอกาสในการเรียนหนังสือตามปกติ ทั้งที่สมองเขาสามารถเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากขาดเรียนบ่อย เป็นเหตุให้ระยะเวลาในการเรียนไม่พอ หรือเพราะผู้ใหญ่กังวลต่อการเจ็บป่วยของเด็กมากเกินไป จึงทำให้พักการเรียนขณะที่อยู่โรงพยาบาล ชีวิตในวัยเด็กเป็นวัยที่สร้างสรรค์และเป็นวัยที่เด็กควรได้ใช้ความสามารถของตนเองตามกำลัง เด็กวัยเรียนที่เจ็บป่วยเรื้อรังจำนวนมากสามารถเรียนหนังสือได้ตามสมควร อันเป็นสิ่งที่ดีที่จะช่วยชดเชยความรู้สึกที่เป็นทุกข์และเป็นการช่วยให้เด็กมีสิ่งที่สนใจหรือภูมิใจ เกี่ยวกับความสามารถอื่นที่ไม่ใช่ด้านสุขภาพมาแทนที่การเจ็บป่วย เด็กไม่ต้องหมกหมุ่นกับสภาพร่างกายของตนเองหรือการเจ็บป่วยของตนเองตลอดเวลา ถึงแม้เด็กจะถูกจำกัดในเรื่องต่างๆ ที่ตนเองเคยทำเป็นประจำ แต่เด็กยังมีโอกาสใช้กำลังสติปัญญาและมีโอกาสเข้าสังคมเพื่อน เด็กเหล่านี้ควรได้รับการอบรมที่ทำให้ เขายอมรับสภาพความเป็นจริงของตนเอง และมีกำลังที่จะต่อสู้กับชีวิตของตนเองที่ถูกทางและเหมาะสม

4. **เด็กขาดความสัมพันธ์ทางสังคม** ความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างของเด็กที่เจ็บป่วยเรื้อรัง มักดำเนินไปอย่างไม่ปกติ โดยเฉพาะเด็กที่ต้องอยู่ในโรงพยาบาลเป็นเวลานานตลอดระยะเวลาการรักษา การขาดสังคมย่อมเป็นผลเสียต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กและการปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอก

จากการสรุปและประมวลผลกระทบที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่า ภาวะการเจ็บป่วยเรื้อรังมีผลทางลบต่อการรับรู้ตนเองของเด็กวัยเรียนที่เจ็บป่วยเรื้อรังมาก ทั้งนี้โดยอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้และการทำกิจกรรมต่างๆ ของตนเอง การรับรู้ตนเองของเด็กนี้ย่อมเป็นเงื่อนไขสำคัญของความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ พัฒนา และประสบความสำเร็จของเด็ก เด็กที่เกิดการรับรู้ตนเองในทางลบย่อมไม่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และไม่เรียนรู้เช่นเด็กทั่วไป

โรงพยาบาลหลายแห่งได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กวัยเรียนกลุ่มนี้ จึงได้ร่วมมือกับกองการศึกษาเพื่อคนพิการ (กศพ.) กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งโครงการสอนเด็กป่วยในโรงพยาบาลขึ้น โดยมีครูการศึกษาพิเศษ

และเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กพิเศษ มาทำการ สอน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนซ่อมเสริมในเนื้อหาวิชาต่างๆ ตามหลักสูตร ประถมศึกษา และจัด กิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่เด็ก ปัจจุบันโครงการสอนเด็กป่วยใน โรงพยาบาล มีทั้งหมด 10 แห่ง ทั้งในส่วกลางและส่วนภูมิภาค เรียงลำดับระยะเวลาการ เปิดโปรแกรม ดังนี้ (กองการศึกษาพิเศษ, 2534)

1. โรงพยาบาลศิริราช	กรุงเทพมหานคร
2. โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์	กรุงเทพมหานคร
3. โรงพยาบาลเด็ก	กรุงเทพมหานคร
4. โรงพยาบาลเลิดสิน	กรุงเทพมหานคร
5. โรงพยาบาลยุวประสาทไวทโยปถัมภ์	สมุทรปราการ
6. โรงพยาบาลศรีนครินทร์	ขอนแก่น
7. โรงพยาบาลขอนแก่น	ขอนแก่น
8. โรงพยาบาลมหาสารนครเชียงใหม่	เชียงใหม่
9. โรงพยาบาลราชวิถี	กรุงเทพมหานคร
10. โรงพยาบาลราชานุกูล	กรุงเทพมหานคร

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการในโรงพยาบาลที่มีโครงการ สอนเด็กป่วยในโรงพยาบาล จำนวน 5 แห่ง คือ โรงพยาบาลศรีนครินทร์ โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลเลิดสิน โรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลเด็ก ผู้วิจัยพบว่ การจัดการเรียนการสอนเน้นตามหลักสูตรประถมศึกษาทุกประการ มีการทำแบบฝึกหัดเสริม ในแต่ละวิชาตามความเหมาะสมของผู้เรียน นอกจากนั้นในโครงการยังมีของเล่น หนังสือ สำหรับเด็กประเภทต่างๆ เสริม ให้เด็กอ่านเพื่อความเพลิดเพลิน อย่างไรก็ตามในสภาพ ดังกล่าวยังมีความจำกัด ดังนี้

1. เนื้อหาที่เรียนใช้เนื้อหาในแบบเรียนปกติ ซึ่งกล่าวถึงชีวิตประจำวันในบ้าน และในโรงเรียนของเด็กปกติทั่วไป ขณะที่ชีวิตของเด็กวัยเรียนเหล่านี้จะต้องเกี่ยวพันใน โรงพยาบาลเป็นอย่างมากและการดำเนินชีวิตที่บ้านและที่โรงเรียนของเด็กก็มีความแตกต่าง จากเด็กปกติทั่วไป เด็กวัยเรียนที่เจ็บป่วยเรื้อรังจึงควรได้เรียนรู้และเข้าใจตนเอง เข้าใจ

ความเป็นอยู่ของตนเอง ตลอดจนการดูแลตนเองที่สอดคล้องกับสภาพจริงในชีวิตที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

2. เด็กวัยเรียนที่เจ็บป่วยเรื้อรัง มักมีปัญหาทางจิตใจและอารมณ์ ขาดความนับถือตนเอง และมักคิดว่าตนเองไม่มีความสามารถ ดังนั้นการเรียนรู้ต่างๆ จะเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ถ้าการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและความสามารถของตนเองยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องและเหมาะสม วัตถุประสงค์การส่งเสริมการเรียนรู้ตนเองจึงเป็นส่วนสำคัญที่จำเป็นต้องกำหนดไว้ในหลักสูตรการสอนเด็กวัยเรียนที่เจ็บป่วยเรื้อรังด้วย โดยให้มีทั้งเพื่อแก้ไขการเรียนรู้ตนเองในทางที่ผิดสำหรับเด็กบางคนที่ได้พัฒนาเจตคติทางลบของตนเอง และเพื่อป้องกันปัญหาในเด็กที่ยังไม่เกิดเจตคติทางลบต่อตนเอง และควรถือว่าวัตถุประสงค์การส่งเสริมการเรียนรู้ตนเอง เป็นวัตถุประสงค์อันดับต้นก่อนการเน้นสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการใดๆ

3. การใช้หนังสือเด็กหรือวรรณกรรมเด็กประเภทต่างๆ ที่ทำอยู่มักทำเพียงเพื่อเสริมเมื่อเด็กทำงานเสร็จ หรือเพื่อให้อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน ทั้งที่แท้จริงหนังสือเด็กหรือวรรณกรรมเด็กเหล่านี้สามารถใช้เป็นสื่อเพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจความจริงต่างๆ ในชีวิตได้ง่ายขึ้น โดยผ่านเหตุการณ์และตัวละครในเรื่อง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตนเองอย่างถูกต้องและเหมาะสมขึ้นด้วย

จากสภาพที่จำกัดและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง นักวิชาชีพทางการแพทย์และทางจิตวิทยา ได้นำวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ มาใช้มากมาย เช่น วิธีการแนะแนว (Guidance) การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยารายกลุ่มและรายบุคคล เป็นต้น เพื่อลดความวิตกกังวลที่เกิดขึ้น และสร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้แก่เด็ก นอกจากนี้ยังมีอีกวิธีหนึ่งที่ใช้แพร่หลายในต่างประเทศ คือ บรรณบำบัดหรือการบำบัดด้วยหนังสือ (Bibliotherapy) ซึ่งวิธีหนึ่งนี้เป็นการนำหนังสือที่ผ่านการคัดเลือกแล้ว เป็นสื่อในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคล

คอร์เน็ตต์ (Cornett, 1980 อ้างถึงใน วัฒนารี ทวีวรติลก, 2539) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ ในด้านการสอนอ่าน ในมหาวิทยาลัยวิทเทินเบิร์ก (Wittenberg University) อธิบายว่า บรรณบำบัด (Bibliotherapy) หมายถึง การที่ผู้อ่านมีความรู้สึกมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ และ ตัวละครในวรรณกรรมมากกว่าการอ่านเพื่อความเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว ผู้อ่านจะ เปลี่ยนแปลงความคิดบางอย่างของตนเอง บรรณบำบัดเป็นวิธีการที่มีขั้นตอน ซึ่งจะได้ผล เมื่อผู้อ่านได้ตอบสนอง ความต้องการอย่างแท้จริง และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึก (Affective Changes) ได้แก่ ทัศนคติค่านิยม และอารมณ์ เช่น การมองโลก การพัฒนาอารมณ์ในทางสร้างสรรค์ การพัฒนามโนทัศน์ แห่งตนในทางที่ดีขึ้น เป็นต้น
2. การเปลี่ยนแปลงด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Changes) ได้แก่ สถิติปัญญา การคิด และการใช้เหตุผล เป็นต้น

ดังนั้น บรรณบำบัด (Bibliotherapy) จึงเป็นการใช้หนังสือและการอ่านหนังสือ เพื่อการบำบัดรักษา ปัจจุบันได้มีการใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งแพทย์และพยาบาลทางจิตเวช นักจิตวิทยา บรรณารักษ์ และนักการศึกษา โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ทางการศึกษา จุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้มีการเรียนรู้และเข้าใจตนเองมากขึ้น โดยผ่านทางตัวละครในเรื่อง ที่อ่าน

บรรณบำบัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท โดยพิจารณาตามวัตถุประสงค์ (Pauline, 1969 อ้างถึงใน วัฒนารี ทวีวรติลก, 2539) ได้แก่

1. บรรณบำบัดวินิจฉัย (Diagnostic Bibliotherapy) มีวัตถุประสงค์เพื่อวินิจฉัย ปัญหาที่กำลังประสบอยู่
2. บรรณบำบัดคลินิก (Clinical Bibliotherapy) มีวัตถุประสงค์เพื่อบำบัดทางจิต ให้แก่ผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยเกิดความสบายใจ ยอมรับปัญหาที่กำลังประสบอยู่และเรียนรู้ที่ จะแก้ปัญหาเหล่านั้น
3. บรรณบำบัดป้องกัน (Protective Bibliotherapy) มีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมตัวให้ ผู้รับบริการพร้อมที่จะเผชิญปัญหา

4. **บรรณบำบัดพัฒนา (Developmental Bibliotherapy)** มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับบริการมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีสุขภาพจิตที่ดีด้วย

การเลือกใช้บรรณบำบัดแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้และกลุ่มเป้าหมาย ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้บรรณบำบัดพัฒนา วัสดุที่ใช้เป็นวรรณกรรมสำหรับเด็ก ที่ผ่านการพิจารณาไตร่ตรองแล้ว โดยมีเรื่องราวที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของเด็กที่เจ็บป่วยเรื้อรัง นอกจากนี้เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนประถมศึกษาที่มีปัญหาด้านร่างกายและสุขภาพ รวมทั้งจิตใจและอารมณ์ จุดประสงค์ของการใช้บรรณบำบัดพัฒนาในครั้งนี้ จึงมุ่งช่วยให้เด็กไม่หมกหมุ่นกับตนเองมาก และรับรู้ว่ามีผู้อื่นที่มีปัญหาเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้เด็กเข้าใจตนเอง รู้สึกดีกับตนเองมากขึ้น อีกทั้งช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก รวมทั้งความสามารถในการเรียนรู้ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันซึ่งจะส่งผลต่อการรักษา และพร้อมที่จะพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตต่อไป

กระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างที่ใช้บรรณบำบัด มี 4 ขั้นตอน ได้แก่

(Kent and Lancour, 1969 ; Pardeck and Pardeck, 1993)

1. **การเทียบเคียงตนเองกับตัวละคร (Identification)** ผู้อ่านจะแสดงตนเองตามบทบาทลักษณะของตัวละครในเรื่องที่อ่าน
2. **การสะท้อนความรู้สึกภายในใจ (Projection)** ผู้อ่านจะสะท้อนความรู้สึกของตนเองโดยใช้ตัวละครในเรื่อง
3. **การระบายอารมณ์และความขุ่นข้องเพื่อคลายทุกข์ (Catharsis)** ผู้อ่านสามารถคล้อยตามเรื่อง สามารถเล่าเรื่องด้วยอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งเป็นประสบการณ์ของตนเองผ่านตัวละครในเรื่องที่อ่าน
4. **การรู้จักตนเอง (Insight)** เมื่อผู้อ่านอ่านเนื้อเรื่องอย่างถ่องแท้ จะทำให้ยอมรับความเป็นจริงในชีวิตและสามารถนำประสบการณ์ วิธีการ แก้ปัญหาต่างๆ ไปใช้กับตนเองในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกับตัวละครได้

แนวคิดในการศึกษาการใช้บรรณบำบัดดังกล่าว เป็นแนวคิดที่ดีมีประโยชน์ ไม่ซับซ้อน เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมตามความสามารถ และเหมาะสมกับสภาพของตนเองภายหลังการอ่าน อีกทั้งในสภาพของเด็กวัยเรียนที่เจ็บป่วยเรื้อรัง เด็กต้องมีความรู้เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่การใช้ชีวิตในสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างเชื่อมั่น และสามารถเรียนรู้และทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสามารถและศักยภาพของตนเอง บรรณบำบัดเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีวิธีการที่เป็นขั้นตอน และมีกระบวนการที่สามารถส่งเสริมให้เด็กวัยเรียนที่เจ็บป่วยเรื้อรัง โดยเฉพาะเด็กประถมศึกษา สามารถรับรู้และเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้ ตามสภาพของตนเองเป็นอย่างดี

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย ผู้วิจัยพบว่า งานวิจัยทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่เด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในระดับประถมศึกษา ยังมีปริมาณน้อย ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยทางการแพทย์ที่มุ่งเรื่องการรักษาพยาบาล ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาโปรแกรมการใช้บรรณบำบัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเองในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้ ของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง ให้เด็กกลุ่มนี้มีความรู้ ความเข้าใจตนเองมากขึ้น และเห็นความสามารถของตนเอง พร้อมทั้งจะดำเนินชีวิตและทำกิจกรรมต่างๆ ตามศักยภาพของตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง ในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้

สมมุติฐานการวิจัย

วิปเปอร์ (Whipper, 1968) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับประโยชน์ของบรรณบำบัดกับนักเรียนในโรงเรียนฝึกรบมนิสัยแห่งหนึ่ง ในเมืองโอกลาโฮมา จำนวน 104 คน การทดลอง

ใช้เวลา 10 สัปดาห์ ผลการวิจัยซึ่งดูจากคะแนนแบบทดสอบทางชีววิทยาและแบบทดสอบทางบุคลิกภาพ พบว่า การบำบัดด้วยหนังสือมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเนื้อหาวิชาชีววิทยา และมีส่วนสร้างเสริมบุคลิกภาพของกลุ่มตัวอย่างอีกด้วย

พอนเดอร์ (Ponder, 1969) ได้ทำการศึกษาการใช้บรรณบำบัด เพื่อส่งเสริมการยอมรับตนเอง และความสามารถในการอ่านของนักเรียนชั้นปีที่ 5 (grade 5) ในการทดลองครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ผู้วิจัยคัดเลือกหนังสือที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความยากจน ไปให้ครูประจำชั้นอ่านให้นักเรียนฟัง หลังจากนั้นมีการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องราวในหนังสือ ใช้เวลาในการทดลองครั้งละ 30 นาที สัปดาห์ละ 2 ครั้ง เป็นเวลา 5 สัปดาห์ พบว่า การใช้บรรณบำบัดสามารถให้ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่าน และการยอมรับตนเองของกลุ่มทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

แมคแคลสกี (McClaskey, 1971) ได้ทำการศึกษาเพื่อศึกษาประสิทธิภาพการใช้บรรณบำบัดกับผู้ป่วยที่มีปัญหาเรื้อรังทางอารมณ์ในโรงพยาบาล โดยใช้วรรณกรรมประเภทสั่งสอน (Didactic Literature) และวรรณกรรมประเภทสร้างสรรค์ (Creative Literature) เพื่อเป็นพื้นฐานในการอ่านและการอภิปราย การวิจัยครั้งนี้มีผู้ป่วยเข้ารับการทดลอง 73 คน จากโรงพยาบาล 3 แห่ง โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 4 กลุ่ม กลุ่มควบคุม 2 กลุ่ม ผู้วิจัยใช้เวลาพบกับผู้ป่วยสัปดาห์ละ 3 วัน เป็นเวลา 12 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ มาตรฐานทางจิตวิทยาที่เรียกว่า Witten Psychiatric Rating Scale และแบบทดสอบทางภาษาเกี่ยวกับการแยกแยะความแตกต่างทางด้านความหมายของคำ (Semantic Differential) ผลการวิจัยพบว่า บรรณบำบัดที่ใช้วรรณกรรมทั้งสองประเภท ทำให้ผู้ป่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้การอ่านวรรณกรรมยังมีผลต่อพื้นฐานการอ่านและการอภิปรายของผู้ป่วยด้วย

อัมพร พินิจวัฒนา (2528) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ผลการใช้บรรณบำบัดที่มีต่อความวิตกกังวลของเด็กเจ็บป่วยในโรงพยาบาล : การศึกษากรณีคนไข้โรคไต” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการบำบัดด้วยหนังสือ ที่มีต่อภาวะความวิตกกังวลของเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง โดยศึกษาเป็นรายกรณีกับเด็กหญิงและเด็กชายจำนวน 8 คน ที่ป่วยด้วยโรคไตเรื้อรัง

ระยะเวลาในการทดลอง 3 สัปดาห์ กลุ่มทดลองที่ 1 มี 3 คน ให้ได้รับการอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาของตนเองโดยตรง กลุ่มทดลองที่ 2 มี 3 คน ให้ได้รับการอ่านหนังสือทั่วไปที่ผู้วิจัยคัดเลือกไว้ โดยไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับตนเอง กลุ่มควบคุมมี 2 คน ให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโรงพยาบาล โดยไม่ได้หาหนังสือให้เด็กอ่าน ผลการวิจัยพบว่า การบำบัดด้วยหนังสือที่มีสาระเกี่ยวกับปัญหาของเด็กในกลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 3 คน ช่วยลดความวิตกกังวลในเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังโรคไตได้จริง

อทิทยา พรชัยเกตุ (2535) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลการบำบัดด้วยหนังสือต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กพิการ ในโรงเรียนศรีสังวาลย์” กลุ่มตัวอย่าง เป็นเด็กพิการชายหญิงที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 ในโรงเรียนศรีสังวาลย์ และพักอยู่ที่ศูนย์บริการเด็กพิการของมูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการจำนวน 26 คน โดยมีกลุ่มทดลอง 13 คน ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือ กลุ่มควบคุม 13 คน ไม่ได้ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือ ทั้งสองกลุ่มได้รับการดูแลตามปกติจากโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของคูเปอร์สมิธฉบับปรับปรุง ผลการวิจัยพบว่า การบำบัดด้วยหนังสือสามารถเสริมสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองให้แก่เด็กพิการชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 ของโรงเรียนศรีสังวาลย์ได้

จากงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานการวิจัยครั้งนี้ว่า

เมื่อสิ้นสุดการทดลองใช้โปรแกรมฯ นักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง จะมีคะแนนการรับรู้ตนเองในด้านร่างกาย อารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้ สูงขึ้นกว่าเมื่อเริ่มใช้โปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังที่เป็นคนไข้ใน ของสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ในระหว่างภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2541 มีสภาพการรับรู้บุคคล สถานที่ เวลา อยู่ในระดับปกติ ไม่มีประวัติการเจ็บป่วยทางระบบประสาทหรือโรคจิต ไม่มีภาวะหัวใจล้มเหลว หรือภาวะการติดเชื้อได้ง่าย ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการได้ยินหรือการพูด หรือการใช้สายตา ยกเว้นสายตาสั้นหรือยาว และมีภาวะการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคไต โรคภูมิแพ้ (S.L.E.) โรคหัวใจ และโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ซึ่งพักรักษาตัวที่สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ไม่ต่ำกว่า 3 สัปดาห์ รวมทั้งมีความวิตกกังวลสูง จำนวน 8 คน

2. ระยะเวลาในการทดลองรวม 10 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละประมาณ 1 ชั่วโมง เวลา 10.00 น.- 11.00 น. และ/หรือ 14.00น.-15.00น. (เวลายืดหยุ่นตามความพร้อมทางร่างกายของเด็กแต่ละคนในแต่ละวัน)

3. ตัวแปรในการวิจัย แบ่งออกเป็น

3.1 ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ โปรแกรมการเรียนการสอนโดยให้บรรณานำบัด สำหรับนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ คะแนนการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

4.1 แบบประเมินการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง

4.2 แบบสังเกตพฤติกรรมการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง

4.3 แบบสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้โปรแกรมฯ

ข้อตกลงเบื้องต้น

นักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังแต่ละประเภท มีความแตกต่างในรายละเอียดของโรค สาเหตุ วิธีดำเนินของโรค รวมทั้งกระบวนการรักษาของแพทย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อลักษณะพัฒนาการของเด็ก แต่ปัญหาพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับเด็กเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ได้แก่ พัฒนาการด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม รวมทั้งพัฒนาการด้านสติปัญญา จะมีลักษณะร่วมกันมากเพียงพอที่จะจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันในการจัดกิจกรรมทางการศึกษาได้

ความจำกัดในการวิจัย

เนื่องจากระยะเวลาในการรับการรักษาตัวในโรงพยาบาลของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังที่เป็นตัวอย่างประชากรแต่ละคนไม่เท่ากัน โดยผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมได้ มีนักเรียนจำนวน 5 คน ซึ่งได้ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัด เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ ซึ่งน้อยกว่าระยะเวลา 10 สัปดาห์ที่กำหนดไว้ในโปรแกรมฯ อย่างไรก็ตาม ระยะเวลา 8 สัปดาห์ ที่นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม ก็เพียงพอที่จะสามารถเห็นพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ตนเองทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้ได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

บรรณบำบัด หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคบรรณบำบัดพัฒนา ซึ่งเป็นการนำวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีเรื่องราวสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจตนเองในทางบวก โดยอาศัยพื้นฐานในการบำบัด 4 ขั้นตอนคือ (1) การเทียบเคียงตนเองกับตัวละคร (2) การสะท้อนความรู้สึกภายในใจ (3) การระบายอารมณ์และความขุ่นข้องเพื่อคลายทุกข์ และ (4) การรู้จักตนเอง

การเทียบเคียงตนเองกับตัวละคร หมายถึง การที่นักเรียนประถมศึกษาปีที่เจ็ดปวยเร่อร์ังได้อ่านวรรณกรรมที่คัดเลือกไว้ เกิดความรู้สึกผูกพันกับเรื่องราวของตัวละครในเรื่องที่อ่าน และนำตนเองเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเนื้อเรื่อง เป็นการเลียนแบบเชิงเปรียบเทียบระหว่างตนเองกับตัวละครด้วยการพูด การเล่าเรื่อง

การสะท้อนความรู้สึกภายในใจ หมายถึง การที่นักเรียนประถมศึกษาปีที่เจ็ดปวยเร่อร์ังใช้ตัวละครในเรื่องเป็นตัวแทนของตนในการสะท้อนความรู้สึกต่างๆ ในใจที่มีต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตของตนเอง ซึ่งสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในเรื่องด้วยการแสดงความคิดเห็น หรือเกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับการกระทำของตัวละคร

การระบายอารมณ์และความซุ่นซ้องเพื่อคลายทุกข์ หมายถึง การที่นักเรียนประถมศึกษาปีที่เจ็ดปวยเร่อร์ังเกิดอารมณ์คล้อยตามเรื่องราวที่อ่าน และแสดงออกโดยการพูดถึงเรื่องราวที่อ่านด้วยความรู้สึกกลัว โกรธ กังวล หรือเศร้าเมื่อตัวละครเจอปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งพูดถึงเรื่องราวที่อ่านด้วยความรู้สึกดีใจ สมหวังเมื่อตัวละครประสบความสำเร็จ แล้วเชื่อมโยงความรู้สึกที่มีต่อตัวละครที่มีลักษณะคล้ายกับตนเองมาสู่ความรู้สึกและการกระทำของตนเอง

การรู้จักตนเอง หมายถึง การที่นักเรียนประถมศึกษาปีที่เจ็ดปวยเร่อร์ังเข้าใจเรื่องราวที่อ่านอย่างถ่องแท้ และสามารถเข้าใจเหตุผลในการกระทำของตัวละคร แล้วนำมายอมรับความเป็นจริงของตนเอง และนำประสบการณ์ที่ได้รับจากการอ่านมาหาแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเองอย่างเหมาะสม

การเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัด หมายถึง การดำเนินการจัดประสบการณ์อย่างมีขั้นตอน โดยใช้เนื้อหาจากวรรณกรรมสำหรับเด็กจำนวน 10 เล่ม ที่มีเรื่องราวสอดคล้องกับชีวิตจริงของนักเรียนประถมศึกษาปีที่เจ็ดปวยเร่อร์ังเป็นสื่อกลางในการทำกิจกรรม นักเรียนจะเทียบเคียงตนเองกับตัวละคร สะท้อนความรู้สึกภายในใจ ระบายอารมณ์และความซุ่นซ้องเพื่อคลายทุกข์ เพื่อให้รู้จักตนเองในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้น 4 ขั้นตอน คือ

(1) การเฝ้าความสนใจและสร้างความคุ้นเคย (2) การขยายประสบการณ์ที่จำเป็นก่อนอ่าน (3) การอ่านร่วมกันเพื่อรับรู้เรื่องราว โดยมีการจำลองและ/หรือเปรียบเทียบตัวเองกับตัวละคร การตอบสนองปัญหาในเรื่อง และรู้จักตนเองโดยผ่านตัวละคร และ (4) การเพิ่มพูนการรับรู้ตนเองจากกิจกรรมที่จัดขึ้น ได้แก่ กิจกรรมศิลปะ กิจกรรมการเขียน การเล่าเรื่อง เกมการศึกษา การระบายอารมณ์กับหุ่นหรือตุ๊กตา ทั้งนี้โดยในชั้นการอ่านร่วมกันเพื่อรับรู้เรื่องราว เป็นขั้นที่จะช่วยให้เด็กเกิดการพัฒนาตนเองตามกระบวนการพัฒนาตนในบรรณบำบัด

โปรแกรมการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเอง หมายถึง การดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัดพัฒนา เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเองในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้ ให้แก่นักเรียนประถมศึกษาปีที่เจ็ดปวยเรีอรั้ง โดยจัดกิจกรรมเป็นโปรแกรมเสริมจากการเรียนการสอนตามหลักสูตรปกติของโครงการสอนของโรงพยาบาล ในช่วงเช้าและ/หรือช่วงบ่าย เวลา 10.00 น. ถึง 11.00 น. และ/หรือ 14.00 น. ถึง 15.00 น. (ตามสภาพความพร้อมของเด็กแต่ละคน) แผนละ 4 วัน เป็นระยะเวลา 10 สัปดาห์ สาระสำคัญของโปรแกรมประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย องค์กรประกอบของโปรแกรม ขั้นตอนการใช้โปรแกรมสื่อและเอกสารของโปรแกรม การประเมินผล

การพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาปีที่เจ็ดปวยเรีอรั้ง หมายถึง การศึกษาและนำแนวคิดของการใช้บรรณบำบัด แนวคิดการส่งเสริมการรับรู้ตนเอง และแนวคิดเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือเด็กเจ็ดปวยเรีอรั้งวัยเรียน มาประกอบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของนักเรียนประถมศึกษาปีที่เจ็ดปวยเรีอรั้งของไทยในปัจจุบัน เพื่อกำหนดสาระสำคัญในโปรแกรม ได้แก่ แนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย องค์กรประกอบของโปรแกรม ขั้นตอนการใช้โปรแกรมสื่อและเอกสารของโปรแกรม และการประเมินผล นำไปทดลองใช้เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัดที่มีต่อการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาปีที่เจ็ดปวยเรีอรั้ง จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขเป็นโปรแกรมฉบับสมบูรณ์

การรับรู้ตนเอง หมายถึง การที่นักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังทำความเข้าใจและยอมรับสภาพตนเองอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงในทางบวกในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และสังคม และด้านการเรียนรู้ อันเป็นผลให้มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง วัดโดย ใช้แบบประเมินการรับรู้ตนเองที่สร้างขึ้น

การรับรู้ตนเองด้านร่างกาย หมายถึง การที่นักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง ทำความเข้าใจและยอมรับสภาพของตนเองอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงในทางบวก ในเรื่องรูปร่างหน้าตาและสุขภาพ และความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันตามสภาพที่เป็นอยู่

การรับรู้ตนเองด้านอารมณ์และสังคม หมายถึง การที่นักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง ทำความเข้าใจและยอมรับสภาพของตนเองอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงในทางบวกในเรื่องสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นขณะเจ็บป่วย การเป็นสมาชิกของครอบครัว การเป็นนักเรียนที่โรงเรียน และการเป็นผู้ป่วยในโรงพยาบาล

การรับรู้ตนเองด้านการเรียนรู้ หมายถึง การที่นักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง ทำความเข้าใจและยอมรับความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ทางวิชาการหรือกิจวัตรได้อย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริงในทางบวก และทำกิจกรรมตามศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง

นักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง หมายถึง เด็กหญิง และ/หรือเด็กชายที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ในระหว่างภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2541 และเป็นคนไข้ใน ที่พักรักษาตัวเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 3 สัปดาห์ ในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี มีภาวะการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคหัวใจ โรคไต โรคภูมิแพ้ (S.L.E.) โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว และมีสภาพการรับรู้บุคคล สถานที่ เวลา อยู่ในระดับปกติ ไม่มีประวัติการเจ็บป่วยทางระบบประสาทหรือโรคจิต ไม่มีภาวะหัวใจล้มเหลว หรือภาวะการติดเชือดีง่าย ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการได้ยินหรือการพูด หรือการใช้สายตายกเว้นสายตาสั้นหรือสายตายาว รวมทั้งมีความวิตกกังวลสูง

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับลักษณะเฉพาะของเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง การใช้บรรณบำบัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรณบำบัดพัฒนา การรับรู้ตนเอง และการใช้ความช่วยเหลือโดยเฉพาะการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังวัยเรียน จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และการสังเกต และสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังที่พักรักษาตัวในโรงพยาบาล รวมทั้งตัวเด็กเอง

2. การสร้างโปรแกรมฯ มีวิธีดำเนินการดังนี้

2.1 สังเคราะห์แนวคิดและสร้างกรอบความคิดของโปรแกรมการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเอง ของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง

2.2 คัดเลือกวรรณกรรมตามเกณฑ์ของบรรณบำบัด ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวรรณกรรมและด้านจิตเวชเด็กคัดเลือก นำวรรณกรรมที่ผ่านการคัดเลือกแล้วมาสร้างเป็นแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนจำนวน 10 แผน

2.3 สังเคราะห์แนวคิดจากเอกสารต่างๆ และนำมาใช้ในการสร้างเอกสารคู่มือของโปรแกรม 1 เล่ม ซึ่งมีสาระสำคัญของโปรแกรมคือ แนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย องค์ประกอบของโปรแกรม ขั้นตอนการใช้โปรแกรมสื่อและเอกสารของโปรแกรม การประเมินผล

2.4 นำแผนการจัดการกิจกรรมไปทดลองนำร่องกับนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกับประชากร นำผลการทดลองไปปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการกิจกรรมครั้งที่ 1

2.5 นำร่างสาระสำคัญของโปรแกรม แผนการจัดการกิจกรรม และคู่มือประเมินผล ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ครั้งที่ 2

3. การทดลองใช้โปรแกรมฯ มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

3.1 การคัดเลือกประชากรในการวิจัย เป็นเด็กที่กำลังศึกษาในระดับประถมศึกษาและเป็นคนไข้ใน ที่มีภาวะการเจ็บป่วยเรื้อรังด้วยโรคไต โรคหัวใจ โรคภูมิแพ้ โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว มีสภาพการรับรู้บุคคล สถานที่ เวลา อยู่ในระดับปกติ ไม่มีประวัติการ

เจ็บป่วยทางระบบประสาทหรือโรคจิต ไม่มีภาวะหัวใจล้มเหลว หรือภาวะการติดเชื้อได้ง่าย ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการได้ยินหรือการพูด หรือการใช้สายตายกเว้นสายตาสั้นหรือสายตายาว และพักรักษาตัวในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ไม่ต่ำกว่า 3 สัปดาห์ รวมทั้งมีความวิตกกังวลสูง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2541 จำนวน 8 คน

3.2 สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ประกอบด้วย

3.2.1 แบบประเมินการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง

3.2.2 แบบสังเกตพฤติกรรมการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง

3.2.3 แบบสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้โปรแกรมฯ ได้แก่ ครูการศึกษาพิเศษประจำโครงการสอนเด็กป่วย และพยาบาลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กเจ็บป่วย

3.3 การดำเนินการทดลอง แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

3.3.1 ระยะเตรียมการก่อนทดลอง

1) ทำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยให้กรรมการของสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินีพิจารณาและอนุมัติในการทำวิจัย

2) แนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์และการดำเนินการใช้โปรแกรมฯ ต่ออาจารย์ประจำโครงการสอนเด็กป่วย และหัวหน้าพยาบาล และพยาบาลที่เกี่ยวข้องกับเด็กเจ็บป่วยวัยเรียน

3) คัดเลือกประชากร โดยใช้มาตรวัดความวิตกกังวลของอัมพร พินิจวัฒนา (2528) โดยคัดเลือกประชากรที่ได้คะแนนความวิตกกังวลสูงกว่าร้อยละ 50

4) ทำการประเมินการรับรู้ตนเองของประชากร และวิเคราะห์สภาพและปัญหาของประชากร เพื่อจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในโปรแกรมฯ

5) ประชากรจำนวน 8 คน ทำแบบประเมินการรับรู้ตนเองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3.3.2 ระยะทดลอง

ดำเนินการทดลองตามแผนการจัดกิจกรรม ใช้เวลาในการทดลอง 10 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละประมาณ 1 ชั่วโมง ช่วงเช้าเวลา 10.00 น.-11.00 น. และ/หรือ ช่วงบ่ายเวลา 14.00 น.-15.00 น. โดยผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัยที่เป็นพยาบาลประจำตึกจำนวน 2 คน

3.3.3 ระยะหลังทดลอง

- 1) ประชากรจำนวน 8 คน ทำแบบประเมินการรับรู้ตนเองฉบับเดียวกับที่ทำก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ
- 2) สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้โปรแกรมฯ ได้แก่ พยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล และครูการศึกษาพิเศษ จำนวน 6 คน
- 3) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม ผลงานจากการทำกิจกรรมแต่ละครั้งและการบันทึกวิดีโอ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ดังนี้

3.4.1 วิเคราะห์คะแนนจากแบบประเมินการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังที่เป็นประชากร

3.4.2 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเกี่ยวกับการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังที่เป็นประชากร จำนวน 8 คน

3.4.3 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเกี่ยวกับการดำเนินการใช้โปรแกรมฯ และความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้โปรแกรมฯ ได้แก่ ครูการศึกษาพิเศษ และพยาบาลประจำตึก ของสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี จำนวน 6 คน

4. การปรับปรุงโปรแกรมการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง มีการดำเนินการ ดังนี้

4.1 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และปรับปรุงแก้ไขโปรแกรมการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง

4.2 นำเสนอโปรแกรมการเรียนการสอนโดยใช้บรรณบำบัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังฉบับสมบูรณ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้โปรแกรมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมการรับรู้ตนเองของนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรัง ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการเฉพาะของผู้เรียนอย่างแท้จริง
2. ได้ข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอน สำหรับนักเรียนประถมศึกษาที่เจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล
3. เป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอน สำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังวัยเรียนในโรงพยาบาลต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย